

Marijan Pušavec: *Niklas in Petra Bermudtzky: povest o stanju*. Ljubljana: Center za slovensko književnost, 2003 (knjižna zbirka Aleph 82).

Kdaj ste nazadnje popili pivo z razgledom na zanikrno plesišče? Ne mislim na klube, ki so iz same ljube modnosti zdaj jugo-nostalglični, še manj merim na današnjo alternativo (to bi bilo pa preveč urbano). Opozoriti hočem na kletni štimung v osem-desetih, devetdesetih letih, na klube in provincialne delavske domove, ki so do danes večinoma že predelani in na debelo prepleskani za potrebe lokalnih espejev. *Niklasa* lahko berete ob plastičnih kozarcih, polnih pepelnikih in obupnem ozvočenju (zato pa toliko boljši muziki). Lahko pa tudi namesto vsega tega. Rojeni v šestdesetih bodo vedeli, o čem je govora, prav tako vsi provincialci. Prav zanje je morda napisana ljubezenska zgodba med nesojenim piscem in njegovo nesojeno muzo. *Niklas* je heavymetalna balada, ki se posluša na sklumpanem kasetarju. Pa se ta užitek spodobi ljudem okusa in kulture, peresa in duha?

Povest o stanju, je svoje delo podnaslovil avtor in obenem ponudil namig, kako se lotiti branja. "Ljubavni vikend roman za moške", je zadevo poimenoval eden od bralcev. Spogledovanje s trivialnimi žanri je več kot očitno. Pa nas v resnici čaka banalno, neambiciozno in na vseh ravneh skromno branje, amaterski izdelek? Pušavčev roman v dobrem in slabem spominja na priložnostne verze, napisane za pivo, na grafite, ki zguljeni in posvinjani vendarle ponujajo enkratno vpogled v stanje duha. "Avtentični lokalni eksistencializem" pa ne uspeva navkljub trivialnosti, ampak prav zaradi nje. Zadeva je seveda minorna, če se jo presoja po visokoletečih literarnih kriterijih. V primerjavi z običajnim šundom pa pridejo do izraza kvalitete, ki jih tudi ni malo: poleg pristnega razpoloženja je tu še slutnja usodnosti, ki že tako ali tako bajno uspeva v poetični turobnosti province.

Pušavec je že s prvo knjigo zabredel v svet sočnih, pa tudi krutih vaških in provincialnih skrivnosti, v črno slikovitost

obstrancev. Njegovo pisanje se začinja tam, kjer se kalijo tudi štorije s prve strani Slovenskih novic. Nagnjenje do pripovedovanja, fabuliranja je tako oblikovalo značilno perspektivo vsevednega pripovedovalca. Prikazovanje se večinoma omejuje na domet ustne sporočljivosti in ne posega prav daleč prek gostilniškega izpovedovanja (ter seveda modrovanja). Na ta način se z istim zamahom in iz nespremenjenega zornega kota premerja tako zunanje okoliščine iz življenja prednikov kot tudi najbolj neoprijemljiva notranja odzvanjanja. Takole gre: "Anica je bila samohranilka, delavka v tekstilni tovarni, predica na tri izmene. Bila je priseljenka iz Prekmurja, od koder je v zgodnjih šestdesetih priromala s trebuhom za kruhom v Celje in našla delo v Topru. V tovarni je spoznala postavnega Jožeta iz Ostrožnega, ki ji je na eni prvomajskih vesellic vzel nedolžnost in je zanosila." V istem drncu in z isto knjigovodsko pedanco se opisujejo tudi poznejša razglabljanja njenega sina: "Prijala mu je lahnost, s katero je pozabil na privlačno silo brezna, ki ga je vleklo vase in mu šepetalo zanikovalske besede, zaradi katerih se je počutil kot vrhovodec v najbolj morastih sanjah. Prijalo mu je, da je pozabil na občutek, kako se zaveda vedno le zadnjega hipa, nikoli tega, ki je zdaj." Vsevedni pripovedovalec se mestoma sicer zaplete v tančine, ki pa jih, še preden se prehudo zaplete vanje, spet in spet opušča (tako kot svoje velike načrte kuje in opušča Niklas sam). Distanciran, faktografski slog poživljajo občasni dialogi, ti so močnejša stran avtorjevega sloga. Povsem nekaj drugega od siceršnjih poskusov poglobljanja in karakterizacije, ki ostajajo (tipično moško) nespretni in prav zato nekako avtentični. Tako kot je avtentičen tudi neokusni patos pubertetnika in poznejšega izgubljenca.

"Zakaj se posiljevati z nekakšnim besednim odvajanjem in ga postavljati med vrtoglave višine kot ustvarjanje, če v resnici ne znaš ne povedati ne poiskati kleči, na katero si se nasukal." Nesrečni N., ki se zaveda, kako konfekcijski je njegov obup in kako dolgočasno, klavrno in brezplodno je njegovo čudaštvo, samega sebe prepozna kot "sentimentalnega junaka iz slovenskega romana". Še tistih nekaj srečnih naključij, ki jih premore njegovo življenje, je prečudno podobnih "kakšni knjigi sumljive kvalitete". Z njegovo literaturo vred je vse skupaj samo "kičeraj, čeprav bi imel stokrat raje kupleraj".

Tu pač ne gre za visokoestetske prikaze socialnega dna, in vse skupaj niti najmanj ne spominja na umetniške instalacije ali pa okusne fotografije zastarelih in že kar nostalgičnih atributov lumpenproletarstva. Prav narobe, opraviti imamo z resničnostjo iz prve roke. In tako je v robotih, štorastih prijemih slutiti celo nekakšno nerazložljivo nežnost. Vsaj toliko, kot je premorejo spomini na mozoljavost, na socialno štipendijo, na ljubljeno žensko, ki bruha, naslonjena na ograjo.

Avtor kot da ne posega v pripoved (ki je konec koncev odvisna od njega), pač pa mirno dopušča, da se dogajanje razvija, kot se hoče samo. Edino intervencijo predstavljajo Niklasove pisarije, ki skorajda kot kolaž vpadajo v njegovo vse bolj medlo življenjsko zgodbo. Poskrbljeno je celo za zanimiv kontrast, saj se njihova pohotna intenzivnost stopnjuje v obratnem sorazmerju z neizbežnim decrescendom.

Kje se torej vidi Pušavec? Je tudi sam želel, da bo zgodba o zakotnem priložnostnem piscu izzvenela zakotno in priložnostno, ali pa je sam v resnici ciljajl višje? "Boljše od Millerja ali od Bukowskega, skoraj tako dobro kot Zupan" je kar močan kompliment, ki ga sliši sicer Niklas, obenem pa kaže na najbolj srčne želje njegovega stvaritelja. "Napisat o pički pa o tipu tako, da bojo ljudje dol padli," je samo po sebi prekrasen cilj, a kaj, ko je treba vsakokrat tudi vedeti, kdo naj bi "padel dol". Večno nepotešene horde ali večno nezadovoljni literarni izbirčeneži? Je oznaka *povest* torej signal za najširšo publiko ali provokacija zahtevnih in domiselnih?

Po besedah Mirana Hladnika (*Povest*, Literarni leksikon 36, Ljubljana: DZS, 1991) avtorji povesti svoje izdelke ponavadi skrajno neradi podnaslavljajo kot take. V redkih primerih, ko se sklicujejo na zvrst, gre večinoma za parodijo, preigravanje ali pa kar izigravanje horizonta pričakovanja. Didaktičnost in šablonskost, pogosto pospremljeni tudi z diletantizmom, sta danes že tako spotikljivi, da utegneta postati celo izzivalni. Ali pa je izzivalno dejstvo, da tradicionalno spodobno in ponižno večerniško pisanje premore celo svojo erotično, mestoma že kar pornografsko različico? V Pušavčevi viziji je svet pogrošnega pisanja (vsaj za hip) ugledan kot prostor odkritosrčnega razgrajanja in izživljanja, kjer je presežena celo zloglasna slovenska aseksualnost in kjer se brezskrbno lahko uveljavi tudi "izraz polnokrvnega slovenskega mandeljca, ki ga ni strah nobenega domačijskega moraliziranja".

Se avtor zaveda možnosti, ki jih odpira tovrstno pisanje? Se bo izvil iz lonca, v katerem brez razlike brbota vsa trivialna produkcija, in se nezgrešljivo profiliral? Nekaj od te slutnje se bežno sprehodi skozi knjigo v podobi profesorja, specializiranega za trivialno literaturo, in v nostalgичnem vzdihu po literarni rubriki Tribune, preostalo pa se kanalizira v prostaško tranzicijsko miselnost, ki jo poseblja Boris (sicer izjemno velikodušen prijatelj), in pristane na ravni porabniško usmerjene pornografije. Zdaj vsaj vidimo, da tako imenovano lahko pisanje še zdaleč ni nekaj lahkega, prav nasprotno. Predvsem pa je dovolj očitna razlika med avtorji, ki so se zavestno posvetili šundu (iz česar se lahko še izležejo nadvse elegantni cinizmi), in tistimi, ki so trivialni zaradi pomanjkanja talenta. Nad Niklasovo glavo se namreč na široko razpenja še eno prekletstvo, provincialna umetniška inferiornost, vsa mizerija in smešnost lokalnih polumetnikov in njihove namišljene veličine.

Niklas napol instinktivno in napol reflektirano uteleša značilne kreativne in seksualne frustracije, muke torej, iz katerih pač ne izide kot junak. Čudež se ne zgodi, srečen konec bi delo seveda dokončno kompromitiral. Otroci socializma pa smo dobili svojo žalostno pravljico za lahko noč. Za *Niklasa*, kot se zdi, ni bistveno vprašanje, kako visoko ali nizko ga postavimo na lestvici literarne veličine, zanj je, podobno kot za rok glasbo, odločilno le, ali mu bo uspelo vzbuditi zanimanje tudi zunaj generacije, v kateri je nastal.